

виробленими для перекладних кодифікаційних праць: конкретизуючим, доповнювальним, семантично-уточнювальним. Такий досвід упорядників став основою для наукового опрацювання лексичного матеріалу та формування подальших словникових реєстрів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брагіна А. А. Синонимия в литературном языке / А. А. Брагіна. – М. : Наука, 1986. – 128 с.
2. Головащук С. І. Перекладні словники і принципи їх укладання (на лексичному матеріалі російської та української мов) / С. І. Головащук. – К. : Наукова думка, 1976. – 248 с.
3. Паламарчук Л. С. Українська радянська лексикографія: питання історії, теорії і практики / Л. С. Паламарчук. – К. : Наукова думка, 1978. – 203 с.
4. Пилинський М. М. Деякі уваги до ілюстративної частини «Українсько-російського словника» АН УРСР / М. М. Пилинський // Питання граматики і лексикології української мови. – К. : Наукова думка, 1963. – С. 101–109.

Tetyana Melnyk

Illustrative material in dictionary registers of the 20s – 30s of the XX century

The article analyzes the selection of illustrative material in the dictionaries of the 20s-30s of the XX century. The role of dictionary illustrations is characterized.

Key words: dictionary registers, illustrative material, codification.

Ірина Стецюк

МОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ РАДІОЖУРНАЛІСТІВ ЯК СЕГМЕНТ КОМУНІКАЦІЇ У ПРЯМОМУ ЕФІРІ

У статті проаналізовано рівень нормативності мовної діяльності журналістів. Представлено типи відхилень від мовного еталону в радіоефірі, описано види комунікації у прямому ефірі.

Ключові слова: мова засобів масової інформації, літературна норма, правильність, нормативність мови прямого ефіру.

Український мовознавець О. Сербенська зауважує, що «засоби масової інформації – одна з наймолодших сфер нашої культури, де утверджує себе українська мова, ... нагромаджується досвід і форми його передачі, складаються певні традиції, виробляється політика виховання кадрів, їх добору. Усе це проходить у наполегливих пошуках. І в цьому напрямі, наприклад, багато зробило наше національне радіо» [1, с. 135]. Справді, радіо посідає вагоме місце в інформаційному просторі. Мова в радіоефірі – це соціолінгвальний феномен, який відображає мову суспільства загалом і мову кожного учасника радіокомунікації зокрема.

Особливості мови засобів масової інформації (ЗМІ), а саме мовну культуру журналістів, досліджували С. Єрмоленко, О. Сербенська, М. Яцимирська та інші науковці. Проте досі немає наукових праць, які присвячені мові прямого ефіру. Тому така проблема видається актуальною. Мета нашої роботи – простудіювати типи відхилень у мовній діяльності радіожурналістів. Об'єктом дослідження послужила мова українських FM-станцій (зокрема «УХ радіо», радіо «Тернопіль», радіо «Тон», «Наше радіо», «Люкс FM», «Тернопільське державне радіо», «Національне радіо»). Предметом – рівень мовної культури журналістів, додзвонювачів та гостей радіостудії у прямому ефірі.

За нашими спостереженням, у радіоефірі найбільше представлена мовна діяльність ведучих. Мова в прямому радіоефірі репрезентована різними видами комунікації. Це віртуальне спілкування зі слухачами (одностороння комунікація, коли ведучий розмовляє у прямому ефірі зі слухачами чи озвучує певний матеріал, який є уже готовий, наприклад, новини), спілкування через sms-повідомлення, спілкування із додзвонювачами, спілкування між ведучими та спілкування із гостями студії.

Безумовно, у прямому ефірі значно важче працювати, порівняно з непрямым, оскільки мова журналіста у такій ситуації великою мірою є спонтанною, емоційною, фрази є непередбаченими, а

тому у мові радіоведучих трапляється чимало лінгвальних огріхів. Розглянемо типи відхилень від мовного еталону в прямому радіоєфірі. Під час віртуальної комунікації журналісти часто порушують акцентуаційні норми: *судён* (замість *суден*) (13.01.2006, Наше радіо, 11:04), *прóриву* (замість *проріву*) (27.01.2006, Наше радіо, 13:00), *врóжсаю* (замість *врожáю*) (27.01.2006, Наше радіо, 13:02), *феноméни* (замість *фенóмени*) (4.03.2006, радіо «Тернопіль», 22:39), *розкáжу* (замість *розкажу*) (28.04.2007, радіо «Гон», 14:36), *надбáння* (замість *надбáння*) (28.04.2007, радіо «Гон», 14:42), *вйкористáння* (замість *використáння*) (12.04.2008, Національне радіо, 17:08), *до середíни* (замість *середíни*) (24.04.2009, Наше радіо, 18:03), *разóm* (замість *рáзом*) (22.12.2009, УХ радіо, 17:21), *холóду* (замість *хóлоду*) (30.12.2009, Наше радіо, 18:06), *в мережі* (замість *мережі*) (11.01.2010, Наше радіо, 15:00), *кілóметрів* (замість *кіломéтрів*) (15.01.2010, радіо «Гон», 15:02), *одíнадцáтого* (замість *одинадцáтого*) (16.01.2010, Національне радіо, 18:02).

У коментарях ведучих чимало лексичних огріхів:

- сплутування значень слів – *вірно* (замість *правильно*) (28.04.2007, радіо «Тернопіль», 11:35);
- тавтологія – *закинувши дві тисячі сто дев'яносто п'ятий кидок* (замість *м'яч*) (28.04.2007, радіо «Тернопіль», 09:05), *всім колективом збираєся зібратися* (замість *збираєся зустрітися*) (18.05.2009, Наше радіо, 15:40);

- вживання росіянізмів (кальок) – з *історичним ухилом* (замість *нахилом*) (28.04.2007, радіо «Тернопіль», 09:35), а *табличку виучив* (замість *вивчив*) (18.05.2009, Наше радіо, 12:39), з *будь-якої точки земного шару* (замість *земної кулі*) *ви можете слухати «Наше радіо»* (18.05.2009, Наше радіо, 13:13), *яка приймає участь* (замість *бере участь*) (20.11.2009, Люкс FM, 12:53), *на рахунок* (замість *стосовно*) *хорошої композиції щось цікавеньке придумаємо* (21.12.2009, УХ радіо, 18:12), *на рахунок* (замість *стосовно*) *пункту призначення* (21.12.2009, УХ радіо, 18:24).

Також спостерігаємо порушення граматичних норм: *У тисячу* (замість *тисяча*) *дев'ятсот сорок сьомому розпочалась насильна операція* (28.04.2007, радіо «Тернопіль», 09:04), *шестидесятирічний* (замість *шістдесятирічний*) (19.11.2009, Люкс FM, 12:53).

Досить популярними у радіопросторі є спілкування через sms-повідомлення. Простежується вплив віртуального співрозмовника на комунікацію загалом. Якщо sms написано російською мовою, то коментарі ведучого набувають мішаного типу: «... *пише* (українською мовою) *коварний* (російською мовою) *до нас із міста Києва*» (коментар ведучої) (27.01.2006, Наше радіо, 13:14); «... *і це один привіт. Спеціально полетить він в магазин «Автомат» для Олега. Надіслав цей привіт до нас наш постійний слухач Женя. Він також просить передати привіт своїй коханій дівчині Вікторії, ніжно-ніжно її поцілувати*» (зміст sms). «*Цілую і бажаю вам всього самого найкращого* (замість *найкращого*)» (27.01.2006, Наше радіо, 13:28). Тоді постає питання водночас про чистоту української і російської мов. Журналісти мають власним прикладом продемонструвати слухачам справжню культуру української мови. Щоб кожен із комунікантів отримав задоволення від розмови, діалоги повинні бути перш за все ввічливими, а з погляду лінгвіста – відзначатися нормативним оформленням.

Більшу частину ефірного часу представлено музичними композиціями. Мова пісні – один із чинників вибору мови в ефірі до чи після виконання музичного твору. Цю тезу ілюструють зафіксовані нами фрази, як-от: *сподіваюся, у вас* (українською мовою) *дела* (російською мовою) *просто супер* (27.01.2006, Наше радіо, 13:33); *это Гайтана, которая* (російською мовою) *відшукала* (українською мовою) (9.02.2006, Наше радіо, 19:34). У першому випадку звучала пісня Ю.Савичевої «Как твои дела?», у другому – пісня Гайтани «Відшукаю».

Ще одним видом комунікації у прямому ефірі є спілкування між ведучими та з гостями радіостудії. Помилки спостерігаємо у кожного з учасників розмови. Ведучі неправильно будують звертання: *Ярослав Дмитрович* (замість *Ярославе Дмитровичу*), *вам доброго дня* (28.04.2007, радіо «Тернопіль», 11:52); використовують росіянізми: *вже настроїла* (замість *налаштувала*) (04.02.2007, радіо «Тернопіль», 21:35).

Співбесідники найчастіше неправильно наголошують слова: *на меті* (замість *на меті*) (28.04.2007, радіо «Тернопіль», 11:37), *уя* (замість *уявимо*) (28.04.2007, радіо «Тернопіль», 12:07), *випробувáння* (замість *випрóбування*) (28.04.2007, радіо «Тернопіль», 12:15). Трапляються лексичні помилки: *уявляєш собі людину по́старшу* (замість *людину похилого віку*) (28.04.2007, радіо «Тернопіль», 11:53), *приймáльна компанія* (замість *кампанія*) *в нас вже розпочалася* (28.04.2007, радіо «Тернопіль», 12:14), *цілую крeпко-крeпко* (замість *міцно-міцно*) (18.05.2009, Наше радіо, 13:07). Граматичні огріхи знову ж пов'язані зі змішуванням української та російської мов: *заслужений майстер по армреслінгу* (замість *із армреслінгу*) (28.04.2007, радіо «Тернопіль», 12:13) чи неправильним утворенням найвищого ступеня порівняння прикметників: *ми намагаємося надати*

студентам самі найліпші умови (замість *найкращі умови*) (28.04.2007, радіо «Тернопіль», 12:05), *побажати всього самого-самого найкращого* (замість *найкращого*) (18.05.2009, Наше радіо, 13:19), *щоб вони були здорові, це саме головне* (замість *це – найголовніше*) (28.05.2009, Наше радіо, 13:13), *це саме найкраще* (замість *це – найкраще*) (28.05.2009, Наше радіо, 13:13).

Аналогічні огріхи наявні при спілкуванні із додзвонювачами. Однак у цьому випадку домінує інший вид помилок – неправильне звертання до опонента, коли ім'я не ставиться у кличному відмінку: *Наталя* (замість *Наталю*), *це радіо «Тернопіль» дзвонить* (04.02.2007, радіо «Тернопіль», 20:01), *алло, пані Галя* (замість *Галю*), *щиро вітаємо з днем народження* (04.02.2007, радіо «Тернопіль», 20:07), *алло, Андрій* (замість *Андрію*), *добрий вечір... Тобі все зрозуміло. Так, Андрій* (замість *Андрію*)? (04.02.2007, радіо «Тернопіль», 21:39), *це знову Света* (замість *Світлана*) (28.04.2007, радіо «Тернопіль», 11:32), *і наступне залишається для Свети* (замість *Світлани*) (28.04.2007, радіо «Тернопіль», 11:33), *ні, Свет* (замість *Світлано*), *треба трохи уважніше слухати* (28.04.2007, радіо «Тернопіль», 11:33), *це знову Кул (Cool)* (28.04.2007, радіо «Тернопіль», 11:33), *Кул (Cool) просто молодець* (28.04.2007, радіо «Тернопіль», 11:34), *Славік* (замість *Славіку*), *ваш варіант* (28.04.2007, радіо «Тернопіль», 11:37), *Юлічка* (замість *Юлю*), *добрий день вам* (28.04.2007, радіо «Тон», 12:26), *Тарас* (замість *Тарасе*), *ти чуєш нас?* (28.04.2007, радіо «Тернопіль», 21:46).

Зафіксували випадки, коли у комунікації зі співрозмовником додзвонювач сам диктує умови спілкування, відрекомендовуючись як *Света, Кул (Cool)*. Проте журналіст повинен дбати про чистоту рідної мови, тим самим використовувати питомі українські відповідники (хоча б для першого прикладу *Света – Світлана*).

Співрозмовники в свою чергу допускають такі помилки: часто неправильно наголошують слова (*вімоги* (замість *вимóги*) (15.03.2007, Тернопільське державне радіо, 15:43), *випáдків* (замість *вiпадкiв*) (15.03.2007, Тернопільське державне радіо, 15:45), вживають росіянізми (*і по п'ятницях* (замість *щоп'ятниці*) *вона співала* (25.01.2007, Тернопільське державне радіо, 08:17), *має платити за неустойку виконання* (замість *невиконання*) (25.01.2007, Тернопільське державне радіо, 08:18), допускають огріхи на граматичному рівні (*мова йде, як ви здогадалися, про весно* (замість *весну*) (15.03.2007, Тернопільське державне радіо, 15:47), неправильно утворюють найвищий ступінь порівняння прикметників (*щоб вони були здорові, це саме головне* (замість *найголовніше*) (28.05.2009, Наше радіо, 13:13), *це саме найкраще* (замість *найкраще*) (28.05.2009, Наше радіо, 13:13).

Отже, у прямому радіоэфірі нами зафіксовано огріхи на всіх мовних рівнях під час різних видів комунікації. Зауважимо, порушення літературних норм спостерігаємо у мовній діяльності журналістів, додзвонювачів та гостей студії. Це неправильне наголошування слів, лексичні помилки (найчастіше росіянізми і тавтологія), порушення граматичної норми (неправильне утворення звертання і найвищого ступеня порівняння прикметників). Журналіст як зразковий носій рідної мови повинен максимально дбати про чистоту і багатство рідної мови, намагатися контролювати мову адресата, скеровувати спілкування у правильне русло. Мовна культура як найважливіша ознака професійності радіоведучих пов'язана з освітнім та духовним рівнями людини. Усвідомлення закономірностей розвитку державної мови, дотримання Закону про мови – визначальні умови формування соціального престижу національномовної продукції в ЗМІ. Тому доцільно проводити моніторинг за кількістю і якістю україномовної продукції в радіопередачах на різних каналах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сербенська О. А., Волощак М. Й. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей / О. А. Сербенська, М. Й. Волощак – К.: Вид. центр «Просвіта», 2001. – 204 с.

Iryna Stetsyuk

Journalistic language activities as a part of live air communication on the radio

The article analyzes the standard of the norm in journalistic language activities. Typical mistakes in violating different literary norms in broadcasting are singled out and the sorts of live air communication are described.

Key words: the language of mass media, literary norm, correctness, the normative language of live air.